

УДК: 37.017.5:061.22:378 -057.87

Васильченко О.І.

СУМІСНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ З НЕДЕРЖАВНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ

У статті розглядається проблема формування гендерної культури студентів університету, і визначається одна з умов її формування: сумісна діяльність студентів університету з представниками недержавних організацій.

Ключові слова: гендерна культура, студенти університету, гендерні стереотипи, недержавна організація, сумісна діяльність.

На сучасному етапі розбудови демократичної країни по-новому актуалізується питання щодо захисту прав та свобод людини, забезпечення рівних умов для чоловіка та жінки, дотримання гендерної рівності у суспільстві. Згідно Програми ООН «Цілі розвитку тисячоліття в Україні» - одним з головних чинників досягнення гендерної рівності визначається утвердження гендерної культури в суспільстві [9].

В контексті вирішення завдань сучасної системи вищої освіти, постає питання щодо виховання нового покоління фахівців, які б були носіями цінностей, норм гендерної культури задля запровадження ідеї гендерної рівності у всі сфери суспільства.

Питанню дослідження різних аспектів гендерної культури присвячені праці вітчизняних та зарубіжних авторів: Н.Андрєєвої, О.Вороніної, Н.Єрофєєвої, О.Млечко, В.Москаленко, М.Пірен.

Гендерний словник дає наступне визначення гендерної культури – *гендерна культура* - «сукупність статево-рольових цінностей у суспільних сферах буття та відповідних до них потреб, інтересів і форм діяльності, зумовлена демократичним устроєм і пов'язаними з ними демократичними інституціями» [6, с. 123].

Формування гендерної культури молоді, що навчається є предметом дослідження зарубіжних і вітчизняних науковців: Т.Дороніної, О.Кікінежді, О.Кізь, Ю.Бичихина, І.Лисової, Н.Маркової, Ю.Стребкової, П.Терзі, О.Цокур.

Так, зарубіжний дослідник Ю.Бичихін визначив гендерну культуру студентів середніх професійних закладів як систему якостей особистості, яка відображається у ступені її гендерної соціалізації та проявляється у статево рольовій поведінці. Гендерна культура, на думку автора, визначає успіх гендерних відносин і готовність до сімейного життя [5, с. 123].

Вітчизняний науковець П.Терзі характеризує гендерну культуру студентів вищих технічних навчальних закладів, як «особливий спосіб оформлення ними своєї життєдіяльності, зумовлений їхнім прагненням до максимальної реалізації своїх сил і здатностей як представників певної соціальної статі, що виявляється через комплекс відповідних інтелектуальних, ціннісно-змістових і поведінкових характеристик їхньої особистості, заснованих на знанні основ гендерної теорії, розвитку духовних потреб, інтересів і смаків, що визначають вибір адекватної стратегії гендерної ідентичності, засвоєнні цінностей, норм і правил статевої поведінки в соціальній, професійній і побутовій сферах життєдіяльності, що відповідає принципам гендерної рівності і демократії» [10, с. 12].

Проведений нами теоретичний аналіз праць з гендерної культури, дозволив нам визначити *гендерну культуру студентів університету* як частину загальної культури, яка складається з гендерних цінностей, гендерних знань, норм поведінки, заснованих на ідеї гендерної рівності, які забезпечують повагу до різних проявів гендерної ідентичності особистості, гендерну чутливість, з орієнтацією на співробітництво, самореалізацію особистості студента незважаючи на стать. Формування гендерної культури молоді, студентів відбувається шляхом гендерного виховання, гендерної освіти, гендерного підходу.

Разом з тим вітчизняна науковця О.Цокур, зауважує, що у питанні формування гендерної культури студентів університету не подано «дієвої педагогічної концепції й відповідної технології розвитку означеного новотвору їхньої особистості» [13, с.641].

Отже, актуальність поставленої нами проблеми зумовлена пошуком нових форм соціально-педагогічної діяльності з формування гендерної культури студентів університету.

Серед основних завдань з формування гендерної культури, ми визначаємо важливість питання обізнаності студентів університету щодо існування гендерних стереотипів, уявлень, які призводять до функціонування в різних сферах суспільства гендерних упереджень щодо ролі чоловіка та жінки.

Гендерні упередження диктують людині яку поведінку вважати «відповідною» для чоловіка і жінки, а яку поведінку «невідповідною», тим самим заважаючи повноцінній самореалізації людини, прояву та розвитку її особистісних якостей.

На думку Е.Фромма, в культурі суспільства розвиваються стереотипи та упередження, що жінки не можуть бути добрими організаторами адже «знаходяться під владою почуттів» [11, с.116]. Завдяки існуючим упередженням відбувається відсторонення половини людства, тобто жінок, від планування та прийняття рішень [14].

Студенти університету - це молоді люди, загальною рисою яких є свідоме оволодіння професійними знаннями, вміннями й навичками через

навчання у вищих навчальних закладах. Разом з тим, студентський вік це період становлення «Я-концепції» особистості студента з системою уявлень [8].

Під час спілкування юнаки та дівчата засвоюють цінності, норми, що відбувається завдяки ідентифікації особистості молодої людини з групою. Так, в групі юнаків та дівчат одного віку відбувається навчання статево-рольової поведінки, яке відбувається завдяки показу прикладів поведінки, що очікуються від хлопців та дівчат, і які є відповідними нормам, з точки зору молодих людей їхнього віку, або невідповідними нормам статево-рольової поведінки.

Вітчизняна науковиця Л.Харченко досліджуючи проблему формування сучасних гендерних стереотипів у процесі соціалізації жіночої молоді, вказує на необхідність конструювання таких поведінкових моделей гендерних взаємин молоді, які дозволяють по-новому оцінити свої можливості та активізувати особистісні ресурси для вибору стратегії щодо власної самореалізації [12].

Студенти університету є найменш консервативною частиною населення, що дає їм змогу «бути потенційним лідером у привнесенні в життєдіяльність суспільства нових демократичних ідей» [3, с. 245].

Все це, на нашу думку, створює позитивну атмосферу для гендерної соціалізації студентів з метою формування їхньої гендерної культури.

Проведене дослідження вітчизняної науковиці О. Болотської виявило, що ефективним засобом зміни традиційних гендерних стереотипів щодо ролі жінки в суспільстві є забезпечення авторитетних прикладів успішного виконання гендерно нетрадиційних ролей жінок, участь в громадських організаціях, акціях, суспільній діяльності в цілому [4].

В процесі взаємодії з представниками організацій у студентів відбувається накопичення знань та досвіду соціально схвальної поведінки, та досвіду імітації цієї поведінки і виконання соціальних норм [7].

Отже, метою статі є опис досвіду формування гендерної культури студентів університету шляхом забезпечення їхньої сумісної діяльності з представниками недержавних організацій.

Недержавні організацій відносяться до суб'єктів соціально-педагогічної діяльності і розглядаються як «добровільні громадські формування, утворені на основі єдності інтересів громадян з метою спільної реалізації прав і свобод» [2, с. 53].

Разом з тим, громадські організації виступають як інституціональний ресурс держави, який допомагає вирішувати соціальні проблеми суспільства [1, с.82].

В контексті вирішення завдання щодо формування гендерної культури студентів, ми вважаємо, що недержавні організації, які створюються задля забезпечення прав та свобод особистості, можуть ефективно сприяти формуванню гендерної культури студентів університету.

Студенти університету приходять до вищого навчального закладу з вже стереотипізованими уявленнями та упередженнями щодо ролі чоловіка та жінки у суспільстві. Одним з упереджень є відведення чоловіку активної ролі в суспільстві, а жінці пасивної. Саме під час спільних заходів з недержавними організаціями студенти і студентки мають можливість впевнитися в існуванні гендерних стереотипів, уявлень та упереджень щодо ролі чоловіка та жінки у суспільстві на прикладі реальних життєвих ситуацій, та переконатися в існуванні гендерних норм поведінки, заснованих на гендерній рівності завдяки позитивним прикладам гендерної соціалізації.

Проведений нами аналіз щодо умов формування цінностей гендерної культури показав, що важливим є включення особистості студента у сумісну діяльність з представниками недержавних організацій, орієнтованих на вирішення гендерних проблем громади, міста, держави неконфліктним шляхом.

В процесі залучення студентів до діяльності з поширення ідей прав та свобод людини, включення студентської молоді в систему суспільних відносин недержавних організацій, відбувається ідентифікація майбутніх фахівців, тобто усвідомлення своєї належності до громадської організації, яка намагається вирішити проблеми, пов'язані з існуючими дискримінаційними практиками в суспільстві, і намагається розв'язати ситуації гендерної нерівності уникаючи агресії. Студенти стають безпосередніми свідками та учасниками обговорення реальних гендерних проблем, порівнюють свій гендерний досвід з досвідом представників недержавних організацій. Головним, на нашу думку, стає організація сумісної діяльності на принципах рівноправної взаємодії всіх учасників діяльності.

Так, студенти університету ЗНУ брали участь у Гендерних форумах, на яких були присутні представники Запорізької жіночої організації «Центр громадянсько-соціальних ініціатив». Серед просвітницьких завдань форуму були запропоновані питання щодо впливу гендерних стереотипів на професійне самовизначення чоловіка та жінки, шляхи професійного просування жінок і чоловіків, безробіття тощо.

Запропоновані теми викликали зацікавленість у студентів університету. Так, студентами були підготовлені презентації з впливу гендерних стереотипів на особистість, та представлені під час «Майстер-класу з подолання гендерних стереотипів» у рамках Гендерного форуму. Під час сумісного заходу «університет-громадська організація» відбулось жваве обговорення формування гендерних стереотипів, їх збереження та трансляція від одного покоління до іншого в культурі суспільства.

Отже, під час діяльності студентів з представниками громадської організації відбувся обмін гендерним досвідом, думками. Студенти стали активними співучасниками суспільних обговорень щодо вирішення

гендерних проблем, відчуваючи особистісну значимість для інших, впевненість у незворотності демократичних процесів в суспільстві та їх безпосередню участь у творенні цих процесів.

Важливим в контексті формування гендерної культури студентів університету, виявився досвід сумісної діяльності студентів університету з представниками Запорізького обласного благодійного фонду «Гендер-Зед» в межах проекту «Гендерна нерівність, ксенофобія та гомофобія у суспільній свідомості та інфопросторі». Темою обговорень стали питання існування гендерної нерівності, гендерних стереотипів та упереджень щодо ролі чоловіків і жінок у суспільстві, шляхи їх формування та вплив на свідомість особистості. Студентам, з точки зору гендерної теорії, було продемонстровано приклади сексизму в ЗМІ, дискримінації за ознакою статі і гендерного насильства в професійній, суспільній та сімейній сферах життєдіяльності.

Студенти університету брали участь у тренінгах, які проводили представники фонду за темою «Гендерна рівність та права жінок». Програма тренінгу передбачала поширення гендерних знань серед студентської молоді, важливості дотримання ідеї гендерної рівності з метою особистісної самореалізації та ефективних міжособистісних взаємовідносин в будь-якій сфері життєдіяльності незважаючи на стать.

Цікавим для студентів став власний досвід створення відео сюжетів, за допомогою представників фонду, з теми гендерної дискримінації. Завдяки програванню ситуацій гендерної нерівності студенти змогли впевнитися в існуванні патріархатної гендерної культури, яка підтримує гендерні упередження щодо жінок та чоловіків, та необхідності її заміни на демократичну гендерну культуру, в основі якої норми поведінки чоловіків і жінок засновані на ідеї гендерної рівності.

Таким чином, під час сумісної діяльності студентів університету з недержавними організаціями відбувається процес гендерної соціалізації студентів, вільної від гендерних стереотипів та упереджень щодо ролі чоловіка та жінки.

Знаходження шляхів розв'язання гендерних конфліктних ситуацій разом з представниками недержавних організацій, метою яких є забезпечення прав та свобод особистості людини незважаючи на стать, дозволяє студентам університету усвідомити унікальність своєї гендерної ідентичності та ідентичності інших.

Сумісна діяльність громадських організацій зі студентами університету стає «майданчиком» для обговорення різних прикладів гендерної соціалізації чоловіка та жінки, які спираються на останній практичний досвід соціально-педагогічної діяльності, з орієнтацією на співпрацю, дозволяє виявити та підтримати студенток з лідерськими якостями, проявити гендерно чутливе спілкування. Головним є пошук та пояснення, з точки зору гендерної теорії, причин виникнення гендерної

нерівності в суспільстві, того що спрямовує особистість проявляти дискримінаційні практики по відношенню до іншого.

Разом з тим сумісна діяльність студентів університету та недержавних організацій допомагає, на нашу думку, студенту і студентці відчутти себе громадянами, яким притаманна соціальна активність, відповідальність не тільки за вирішення своїх власних проблем, але й гендерних проблем громади, університету, міста, регіону, країни.

Таким чином, сумісна діяльність студентів університету та представників громадських організації передбачає не тільки надання теоретичних знань з гендерних питань, з якими може стикатися майбутній фахівець у професійній, сімейній або суспільній сферах життєдіяльності, але й сприяє формуванню умінь та навичок ідентифікації ситуацій гендерної нерівності, прояву гендерної чутливості, дотриманню гендерних норм поведінки, тобто сприяє формуванню гендерної культури студентів університету.

Використана література:

1. *Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи (модульний курс дистанційного навчання) / А.Й. Капська, О.В.Безпалько, Р.Х. Вайнола; Загальна редакція А.Й. Капської. – К., 2002. – 164 с.*
2. *Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: [навч.посібник] /Ольга Володимирівна Беспалько. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.*
3. *Богданова І.М. Соціальна педагогіка: Навч.посіб. – К.: Знання, 2008. – 343 с.*
4. *Болотська О.А. Соціально-педагогічні умови гендерного виховання жінок-лідерів у діяльності громадських організацій та рухів : автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.05. / Болотська Оксана Анатоліївна; Луган. нац. пед. ун-т ім. Т.Шевченка. — Луганськ, 2008. — 20 с.*
5. *Бычихин, Ю.М. Формирование гендерной культуры студентов средних профессиональных образовательных учреждений // автореф. дис. . канд. пед. наук 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Ю.М. Бычихин. - . Краснодар, 2008. — 24 с.*
6. *Мельник Т., Кобелянська Л. 50/50: Сучасне гендерне мислення: Словник. – К.: К.І.С., 2005. – 280 с.*
7. *Мудрик А.В. Социальная педагогика: Учеб.для студ.педвузов / Под ред. В.А. Сластинина. – 4-е изд., доп. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. – 200 с.*

8. Подоляк Л.Г. Психологія вищої школи: Навчальний посібник для магістрантів і аспірантів /Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. – К.: ТОВ “Філ-студія”, 2006. – 320 с.
9. Програма розвитку ООН. Україна в 2015 році: Цілі розвитку тисячоліття, адаптовані для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http // www.undp.org.ua/ua/millennium-development-goals](http://www.undp.org.ua/ua/millennium-development-goals)
10. Терзі П. П. Формування гендерної культури студентів вищих технічних навчальних закладів: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Кіровоградський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Винниченка. — Кіровоград, 2007. — 21с.
11. Фромм Э. Мужчина и женщина. – М.: ООО «Фирма Издательство АСТ», 1998. – 512 с.
12. Харченко Л. Г. Соціально-педагогічні умови формування гендерних стереотипів у процесі соціалізації жіночої молоді: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. : спец. 13.00.05. "Соціальна педагогіка" / Л. Г. Харченко. – Луганск, 2006. – 25 с.
13. Цокур О. С. Формування гендерної культури майбутніх фахівців упродовж їхньої професійної підготовки у вищому навчальному закладі: аналіз концептуальних засад дослідження проблеми. / О. С. Цокур // Гендерна освіта – ресурс розвитку паритетної демократії: матеріали Міжнарод. наук.- практич. конференції (Тернопіль, 27-29 квітня 2011 р.) – Програма розвитку ООН в Україні, 2011. - С. 640-646.
14. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис: Пер. С англ.. – М.; Прогресс, 1996. – 344 с.

ВАСИЛЬЧЕНКО ЕЛЕНА ИВАНОВНА, Сумісна діяльність студентів університету з недержавними організаціями як умова формування гендерної культури студентів

В статье рассматривается проблема формирования гендерной культуры студентов университета, и определяется одно из условий ее формирования: совместная деятельность студентов университета с представителями негосударственных организаций.

Ключевые слова: гендерная культура, студенты университета, гендерные стереотипы, негосударственная организация, совместная деятельность.

VASIL'CHENKO YELENA, *Sovmestnaya deyatel'nost' studentov universiteta s negosudarstvennymi organizatsiyami kak usloviye formirovaniya gendernoy kul'tury studentov.*

The problem of university students' gender culture is under consideration in the article. Students' activity with the representatives of non-governmental organizations is determined as one of the conditions to form students' gender culture.

Key-words: gender culture, university students, gender stereotypes, non-governmental organization, activity.

УДК 37.013.42 : 376.58 (075.8)

Вольнова Л. М.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ З ТИПОЛОГІЧНИМИ ГРУПАМИ ВАЖКОВИХОВУВАНИХ ПІДЛІТКІВ

Описано етапи психолого-педагогічної роботи з важковиховуваними підлітками у школі, починаючи від їх первинного виявлення (початковий етап – стадія інформованості про проблеми підлітка, стадія розуміння проблем підлітка, пошуково-формульальна стадія; основний етап – реконструювальна і реабілітаційна стадії). Охарактеризовано зміст діагностичної роботи з важковиховуваними за визначеними етапами. Розкриті напрями профілактичної роботи: виділення груп підлітків, яких можна вважати важковиховуваними («вразливі», «конфліктні», «самовпевнені»); диференціація профілактично-виховного процесу; практична профілактична робота з типологічними групами важковиховуваних підлітків. Наведені приклади профілактичної роботи з представниками окремих типологічних груп важковиховуваних підлітків.

Ключові слова: підлітки, важковиховувані, психолого-педагогічна робота, профілактика, типологічні групи.

Профілактика важковиховуваності є процесом багатоаспектним, а тому його ефективність залежить від урахування всіх сторін, етапів, суб'єктів і об'єктів. При цьому зміст роботи на кожному з етапів повинен бути детально теоретично і методологічно обґрунтований, що забезпечить не випадковий, а доцільно підібраний і адекватно впроваджений методичний інструментарій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що порушена проблема не нова у науці. Так, характеристики понять «важковиховуваність» та «девіантна поведінка» присвячені роботи М. О. Алемаскіна, О. В. Змановської, Ю. О. Клейберга, М. І. Рожкова, В. Г. Степанова, В. О. Татенка та ін. Основні положення профілактики негативних явищ були розроблені С. О. Белічевою, О. В. Змановською, Н. В. Квітковською,